

Lambliazė (giardiazė) - žarnyno pirmuonių sukelta liga

Lambliazė yra zoonozė, kurios plitimas gali vykti tarp gyvūnų ir žmonių. Šią ligą sukelia *Giardia lamblia*, vienląstis pirmuonis, kuris gyvena ir parazituoja žmonių ir gyvūnų plonajame žarnyne. Sukėlėjas pažeidžia plonąjį žarnyną ir sukelia viduriavimą.

Istorija

Lambliazės sukėlėjas *Lamblia intestinalis* yra žiuželinų klasės pirmuonis, kurį pirmasis 1859 m. aprašė Čekų gydytojas Vilem Lambl, radęs viduriuojančio vaiko išmatose. Sukėlėjas mokslininko garbei buvo pavadintas *Lamblia intestinalis*. Vėliau šis parazitas buvo priskirtas prie giardijų ir pavadintas *Giardia intestinalis*. Dabar tam pačiam sukėlėjui pavadinti vartojami keli pavadinimai: *Lamblia intestinalis*, *Giardia intestinalis*, *Giardia duodenalis*, *Giardia enteritidis* arba *Giardia lamblia*. Taip pat naudojami ir du šios ligos pavadinimai: lambliazė arba giardiazė. Lietuvoje dažniau naudojamas lambliazės pavadinimas.

Sukėlėjas

Lamblijos gali sudaryti dvi morfologiškai skirtingas formas: trofozoitus ir cistas. **Lamblijų trofozoitai** yra aktyvi, judri vegetacinė lamblijų forma. Jie yra 9–21 μm ilgio ir 5–15 μm pločio, savo forma primena kriaušę, nes vienas galas yra platus, o kitas siauras. Trofozoitai turi keturias žiuželių poras, kuriais jie aktyviai juda, du branduolius, du prisisiurbimo diskelius, kuriais prisitvirtina prie žarnų gleivinės. Epidemiologiniu pažiūriu trofozoitai yra nepavojingi, nes aplinkoje greitai žūna (skystose išmatose kambario temperatūroje gyvybingi išlieka tik keletą valandų).

Su žarnų turiniu patekę į storąjį žarnyną lamblijų trofozoitai suapvalėja, apsigaubia apvalkalu ir virsta **cistomis**. Jos yra ovalios formos, 8–14 μm ilgio ir 7–10 μm pločio, turi lygų, storą apvalkalą. Cistos su išmatomis patenka į aplinką jau subrendusios, todėl jomis galima užsikrėsti. Cistos yra labai atsparios: dirvožemyje, ant įvairių aplinkos objektų išlieka gyvybingos iki 1 mėnesio, o vandenyje net iki 2 mėnesių. Tačiau cistos neatsparios tiesioginiams saulės spinduliams, aukštai temperatūrai.

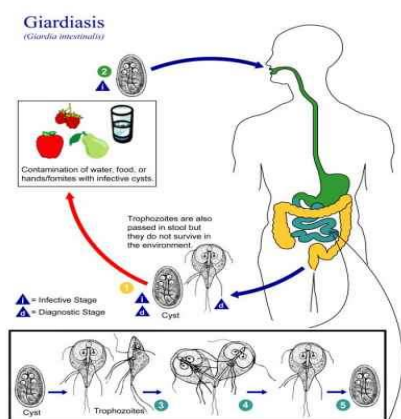
Infekcijos šaltinis yra lambliaze sergantis žmogus ar sveikas lamblijų cistų nešiotojas. Lamblijų infekcijos šaltinis gali būti ir dauguma gyvūnų: šunys, katės, pelės, voverės, šinšilos, kiaulės, galvijai, bebrai, ondatros, smulkūs graužikai ir įvairūs paukščiai. Lamblijos gyvena sergančio žmogaus ar gyvūno žarnyne. Užsikrėtę lamblijomis asmenys su išmatomis per parą gali išskirti apie 18 milijardų cistų. Milijonai parazitų su išmatomis patekę į aplinką užteršia dirvožemį, vandenį, maistą bei įvairius aplinkos objektus.

Žmogus užsikrečia cistoms per burną patekus į plonąjį žarnyną. Žmogus gali užsikrėsti tiesiogiai nuo gyvūnų ar sergančio žmogaus per užterštas rankas (25 proc.), per užterštą vandenį, maistą ar kitus aplinkos objektus. Homoseksualūs vyrai lamblijomis gali užsikrėsti lytinių santykių metu. Dažniausiai pasitaikantis perdavimo kelias yra žmogus – žmogui. Šis perdavimo kelias siejamas su blogomis gyvenimo sąlygomis (nėra vandentiekio) bei nepakankama asmenine higiena. Dažnai infekcijos perdavimas vyksta per lamblijų cistomis užterštą upių, ežerų, baseinų bei kitą vandenį. Paviršinis vanduo, susidaręs iš lietaus ir sniego, užsiteršęs cistomis, esančiomis ant dirvožemio paviršiaus, patenka į upių ar ežerų vandenį ir jį užteršia. Vanduo gali būti užterštas lamblijomis ir sergančių naminių, laukinių gyvūnų ar žmogaus išmatomis. Kadangi lamblijos ilgai išsilaiko vandenyje (iki 2 mėn.), todėl vanduo dažnai tampa šių sukėlėjų perdavimo veiksniu. Keliautojai, poilsiautojai turėtų vengti gerti ar naudoti vaisiams, daržovėms plauti upių ar ežerų vandenį, ypač po lietaus. Maudantis reikėtų vengti vandens patekimo į burną. Šios infekcijos plitimo

kelias per vandenį dažnai nustatomas Amerikoje. Šiuo keliu plintant infekcijai dažniausiai registruojami dideli šios ligos protrūkiai.

Parazito vystymasis prasideda cistoms patekus į žmogaus ar gyvūno organizmą. Patekusios į

burną cistos nepakitusios pro skrandį patenka į plonąją žarnyną. Čia jų apvalkalas ištirpsta ir išsilaisvina vegetacinės lamblijų formos trofozoitai, kurie labai greitai pradeda daugintis. Ant 1cm² žarnos gleivinės gali būti apie 1 milijoną ir daugiau lamblijų trofozoitų. Fiksuodamiesi ant gleivinės paviršiaus trofozoitai mechaniškai blokuoja žarnos gleivinę, ją pažeidžia ir sukelia atrofiją. Sutrinka virškinimas, žarnos peristaltika, pablogėja riebalų, angliavandenių ir vitaminų įsisavinimas, žarnose kaupiasi skystis.

Ligos paplitimas

Ši liga paplitusi visame pasaulyje. Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis, kasmet užregistruojama 2,5 milijono naujų lambliazės atvejų vien tik JAV. Jos išplitimas besivystančiose šalyse, kur yra prastos sanitarinės gyvenimo sąlygos, gali siekti iki 20–30 proc., tuo tarpu išsivysčiusiose šalyse suaugusiųjų užsikrėtimas lambliaze siekia 3–5 proc., vaikų kolektyvuose – iki 10–15 proc. Ši infekcija dažniau diagnozuojama turistams, keliautojams, verslininkams, lankantiems Pietryčių Azijos bei Pietų Amerikos šalis. Liga greičiau plinta priežiūros bei slaugos centruose, vaikų lopšeliuose darželiuose, senelių, neįgalių žmonių globos namuose. Šia liga gali užsikrėsti ir sirgti įvairaus amžiaus žmonės, tačiau dažniau serga 1–4 metų amžiaus vaikai. Esant blogoms sanitarinėms sąlygoms, vaikų kolektyvuose (lopšeliuose, darželiuose) 1–4 metų amžiaus vaikų užsikrėtimas gali siekti 30–60 proc. ir daugiau. Vaikų kolektyvuose ši infekcija plinta per užterštus žaisliukus, patalynę, klozetus ir kt. Su amžiumi vaikų užsikrėtimas mažėja, nes atsiranda higieniniai įgūdžiai. Lambliazė dažniausiai registruojama vasaros–rudens mėnesiais, nes šiuo metų laiku žmonės daugiau keliauja, poilsiauja, plaukioja baseinuose, maudosi ežeruose ir kt.

Klinika

Dažniausiai užsikrėtus liga būna besimptomė. Patekus 10–25 cistoms į organizmą jau vystosi ligos simptomai. Ligos simptomai pasirodo 3–25, dažniausiai 7–10 dieną, po užsikrėtimo. Liga prasideda ūmiai, ligonis gausiai viduriuoja vandeningomis dvokiančiomis išmatomis, atsiranda pilvo skausmai, pykinimas, vėmimas, žarnyne kaupiasi dujos, sumažėja apetitas. Išmatos vandeningos be gleivių ir kraujo, turi nemalonų kvapą, paviršius riebus, nes lamblijos sutrikdo riebalų įsiurbimą žarnyne. Ligonis netenka daug skysčių, jam krenta svoris. Temperatūra pakyla retai. Ligos simptomai tęsiasi 5–7 dienas ir ilgiau. Kartais ūmi ligos forma pereina į lėtinę lambliazės formą. Ligoniams, sergantiems lėtine ligos forma būdingas blogas apetitas, svorio kritimas, pilvo pūtimas bei skausmas virš bambos, blogas kvapas iš burnos. Išmatos dažniausiai yra riebios, turi nemalonų specifinį kvapą. Ligonis skundžiasi viduriavimu ar vidurių užkietėjimu. Lėtinė lambliazė gali tęstis nuo kelių mėnesių iki metų. Dažniausiai lėtinė lambliazė vystosi ikimokyklinio amžiaus vaikams.

Kaip liga diagnozuojama ?

Pajutus ligos simptomus reikia kreiptis į savo šeimos gydytoją, kad būtų atlikti tyrimai ir paskirtas gydymas. Liga diagnozuojama įvertinus klinikinius simptomus ir atlikus laboratorinius tyrimus. Pagrindinis laboratorinis tyrimas nustatant lambliazę yra išmatų mikroskopinis tyrimas. Viduriuojančio ligonio šviežiose išmatose randamos vegetacinės formos (trofozoitai) ir cistos. Trofozoitai paprastai randami šviežiose, skystose išmatose, tačiau jie greitai suyra. Cistos randamos minkštose ir susiformavusiose išmatose, jas galima rasti ir ligonių, kuriems nepasireiškia jokie klinikiniai simptomai, išmatose. Sergant ūmia ligos forma lamblijos su išmatomis išsiskiria nuolat, tačiau sergant lėtine

ligos forma lamblijų cistos išsiskiria periodiškai, todėl norint aptikti cistas išmatų tyrimas kartojamas kelis kartus. Kad tyrimas būtų tikslus labai svarbu tiriamos medžiagos, tai yra išmatų paėmimas. Išmatos negali būti užterštos šlapimu, vandeniu, dirvožemiu ar kita iš išorės galinčia patekti medžiaga. Jos renkamos į plastikinį vienkartinį indelį. Imama iš vienos porcijos kelių vietų. Tyrimui reikalingas graikinio riešuto dydžio išmatų kiekis. Išmatos netinkamos tyrimui, jei pacientas vartojo antibiotikus, antihelmintinius vaistus. Pavartojus antibiotikus parazitai gali išnykti iš išmatų, todėl mėginys turi būti paimtas prieš šių vaistų vartojimą arba praėjus 5–10 dienų po vaistų vartojimo. Kartais naudojamas formalino-eterio koncentracijos metodas, trichromu dažyto tepinėlio mikroskopija ar *Giardia lamblia* antigeno nustatymas išmatose IFA ar imunochromatografiniu metodu.

Gydymas

Ligoniai gali pasveikti patys, tačiau dažniausiai reikalingas specifinis gydymas, kurį paskiria gydytojas. Maži vaikai ir nėščios moterys ypač jautrūs skysčių netekimui viduriavimo metu, todėl sergant šia liga patariama vartoti daugiau skysčių. Rekomenduojama gerti atskiestas sultis, sultinius, vartoti sriubas. Skystį gerti mažais kiekiais, bet dažnai. Vengti skysčio, kuris turi kofeino. Ligoniams rekomenduojama vengti saldumynų, prieskonių, kepto maisto, riboti angliavandenius, riebalus. Po 12 valandų dieta gali būti papildoma lengvu maistu – bulvėmis, makaronais, skrebučiais, virtomis daržovėmis. Kai išmatos susiformuoja, galima sugrįžti prie įprasto maisto, tačiau patariama kelias savaites nevirtoti pieno. Vertinant gydymo efektyvumą asmenys, gydyti nuo lambliazės, praėjus 2 savaitėm ir 1 mėnesiui tiriami pakartotinai. Jei po gydymo kurso išmatose randama cistų, gydymo kursas kartojamas.

Jei po specifinio gydymo randama lamblijų, galima įtarti, kad ligonis užsikrėtė pakartotinai, todėl siekiant išvengti užsikrėtimo reikia laikytis ir profilaktinių priemonių.

Ką reikia daryti, norint apsisaugoti nuo lambliazės ?

- Plauti rankas su muilu ir vandeniu ne trumpiau kaip 20 sekundžių prieš maisto ar gėrimų ruošimą, prieš valgant, pasinaudojus tualetu, pakeitus mažiems vaikams vystyklus ar sauskelnes, po bendravimo su gyvūnais. Svarbu mokyti vaikus higienos įgūdžių.
- Saugoti geriamąjį vandenį, maisto produktus bei aplinką nuo užteršimo žmonių ir gyvulių išmatomis. Nevartoti maisto ir vandens, kuris galėjo būti užterštas.
- Žalias daržoves, uogas, vaisius vartoti tik nuplautus švari vandeniu.
- Negerti abejotino švarumo vandens, jo neišvalius (nedezinfekavus). Efektyviausias būdas – virinimas, kitas patikimas būdas – filtravimas. Mažiau patikimas yra cheminis vandens nukenksminimas.
- Rekomenduojama nelankyti maudymosi baseinų, nesimaudyti ežere ar upėse kelias savaites persirgus lambliaze, nes ligonis, persirgęs lambliaze bei neturėdamas ligos simptomų, nepriklausomai nuo buvusios ligos sunkumo ir trukmės, kelias savaites su išmatomis išskiria lamblijų cistas, todėl gali užteršti vandenį. Maudantis stengtis, kad vanduo nepatektų į burną.
- Viduriuojančių vaikų neleisti į vaikų ugdymo įstaigas (darželius, mokyklas ir kt).
- Keliautojai, keliaujantys po besivystančias šalis, turėtų naudoti virintą, filtruotą ar nukenksmintą (dezinfekuotą) tabletes vandeni. Geriausia naudoti vandenį iš buteliukų. Vengti maisto, kurio negalima apdoroti termiškai (verdant, kepant), ypatingai keliaujant po endemines šalis. Saugoti maistą nuo musių ir kitų vabzdžių.

Parengė

Užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės centro
gydytoja parazitologė Aušra Bartulienė